

Orgoványi Anikó

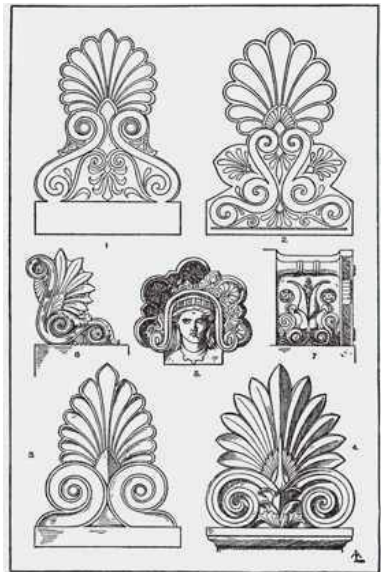
Magyar mandala

Palmettás dísz, vagy szent lótvuszvirág? Szép díszítőmotívum, vagy gazdag tartalommal bíró jelkép? Ez a kérdés foglalkoztatott, amikor évekkal ezelőtt mélyebben kezdtem foglalkozni a honalapításkori női hajfonatkorongok, és a velük egykorú tarsolylemezek díszítőelemeivel. Minél mélyebbre ástam magam a témában, annál inkább egy varázslatosan szép, gazdag hitvilág bontakozott ki a szemem előtt.

Az első rácsodálkozásom, és egyben kételkedésem iskolásként történelem órán ért, amikor a honfoglalókról tanultunk, és rákérdeztem, hogy mi az a palmetta? Tanárom válasza szerint pálmafa ágaiból álló csokor, azonban én akárhogy szemléltem, nem tudtam felfedezni bennük a pálmafának semmiféle formáját. A későbbiek folyamán sem elégített ki a palmettáról olvasott, halott magyarázat, amit a honalapító elődeink díszítőművészetére használtak és használnak mai napig szakmai körökben, s ahogy ezt a fogalmat átvéve terjedt el a köznyelvben is.

Palmetta: a pálmafa legyezőszerű leveleit "utánozó" stilizált forma, az örökkévalóság jelképe. Az egész ókori világ közkedvelt díszítőeleme, mely az asszír domborművektől kezdve a legkülönbözőbb fém- és kerámiatárgyakon, sírköveken, s a görög templomok oromzatán is megtalálható. Európában a 8. században jelent meg. Gyors terjedésének bizonyítéka honfoglalás-kori tarsolylemezeink palmettás dísze. (Magyar Katolikus Lexikon)

„A palmetta hét vagy több pálmalevélből álló, legyezőszerű dekoratív elem, a görög építészet kedvelt építménye. Valószínűleg az egyiptomi stilizált pálma-motívumból ered. Többnyire sorozatosan fordul elő, ilyenkor az egyes palmetták indákkal vannak egymással összekötve.” (Wikipédia)

Honalapítóink díszítőelemének formavilága sokkal inkább emlékeztetett nyíló virágra, és annak szerkezetére – szirmaira, bibéire, porzóira, leveleire, tekerődő indáira, a belőlük font koszorúkra, mintsem pálmafára. Nyitott szemmel járva a világot, távolkeleti útjaim során tanúja voltam a lótuszvirág kultuszának. A leginkább tavirózsához hasonlító növény gazdag jelentéstartalommal bír. Egyrészt az örökkévalóság és a dimenziók átjárhatóságának jelképe. Lent a mélyben, az iszapban – az alvilágban – gyökerezik, az evilágban nyújtózkodik a fény felé, és amikor eléri a felszínt, vagyis a felvilágot, akkor teljesedik ki, kitarva szirmait és leveleit. Ezen túl a lótusz termékenység jelkép is, a fogantatás, az áldott állapot, és az élet folytonosságának szimbóluma. Több vallásban – hinduizmus, buddhizmus – is megjelenik, például (a szaka-szkíta származású) Buddha is lótuszvirágban született. Ez az ősi jelkép tehát nem csupán egy szépséges virág, hanem útmutatás is egyben lelkünk útjához. A próbatételek és akadályok legyőzése, út a lelki megtisztulás felé. A lótusz azonban nem csupán az élet és az öntudatra ébredés misztikus szimbóluma, de magának a világegyetemnek a leképezése is.

A lótusz felülnézetből tökéletes mandala. Az univerzum lényegi ábrázolása. A teremtés harmóniája, egyensúlya, mely emberi értelemben a belső harmóniára és a lelki egyensúly megteremtésére való törekvést is jelenti. A meditációs folyamatot segítő, az önmagunkba való mélyülést, és a lelki növekedést támogató. Összeköttetés a belső és külső világ, tér és idő leképezése, a világ megértéséhez vezető út.

Honalapító ősünk tehát elsősorban nem a látványban megnyilvánuló esztétikai értéke miatt alkalmazták a szent lótusz szimbólumot a hajfonatkorongokon, tarsolylemezeken, ruhadíszeken, hanem amiatt, mert hittek annak belső tartalmában, gyógyító erejében, védelmező képességében, spirituális tartalmában.

Hajfonatkorong Csengele határából 10. sz. (Móra Ferenc Múzeum, Szeged)

Tiszabői mandala
(olaj, farost, 95 X 105 cm)

A lélekre gyakorolt gyógyító hatását a tudomány is bizonyította, többek között Carl Gustav Jung, svájci pszichiáter is sikerrel alkalmazta a lélekgyógyászatban. Mandala – Képek a tudattalanból című könyvében a mandala célját ekként határozza meg: „... az összpontosítást hivatott elősegíteni a pszichés látótérnek a központ felé való, mintegy körkörös szűkítésével”¹. A kör külső sávját szinte mindig a tűz alkotja. Befelé haladva a lótuszvirág-koszorú következik, ami a mandala lehangsúlyosabb eleme. Belül a kolostorudvar négy falát idéző szent négyes zártság következik, mely az összpontosítás helye. A négy szín utalhat a négy égtájra, csakúgy, mint a jungi tipológia szerinti négy pszichés funkcióra is: gondolkodás, érzés, érzékelés, intuíció. Ezt követi a centrum, amely a kontempláció tulajdonképpeni tárgya, avagy célja. Ez a központ jelenti a világteremtő kisugárzását, az időtlent a maga tökéletes állapotában.

Eddigi kutatásaim eredményére való tekintettel a honalapítás kori díszítőművészetet összefoglaló néven Magyar mandala stílusnak neveztem el, és festménysorozataimon ábrázoltam.

A festmény fő motívuma a lótuszvirág-koszorú. Eredeti változatát Tiszabői

¹ Carl Gustav Jung: Mandala – Képek a tudattalanból (Édesvíz Kiadó, Budapest, 1999)

határában találták meg, egy honalapítás kori női sírban. Az ezüst alapon aranyozott lótuszokat formázó hajfonatkorong a legszebbek közül való.

A Tiszabői mandala tökéletes leképezése a C.G. Jung pszichiáter által leírt és fentebb idézett klasszikus, ősi szerkezetnek. Megtalálható rajta a külső lángfüzér, melyet befelé követ a lótuszvirág-koszorú, azután jön a szent négyes zártság, s legfelül áll az abszolút közép, mint centrális hely, amely mindennel kapcsolatban áll. Mindent elrendez, s emellett energiaforrásként is működik. A honalapítás kori női sírokban talált hajfonatkorongok sokat elárulnak viselőjükről. A lányok hátul összefont hajukat egy koronggal fogták össze. Az aszszonyok elöl, két oldalt hordott varkocsba fűzték, jelezve családi állapotukat, s talán mágikus védelmet remélve tőle.

A Tiszabői mandala című festményem központi témája az egykori hajfonatkorong mintázata, mely négy színű háttéren nyugszik. A háttér celláiban a Himnusz második versszaka olvasható rovásírással: „Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, általad nyert szép hazát Bendegúznak vére. S merre zúgnak habjai Tiszának, Dunának, Árpád hős magzatjai felvirágoznak.”

Himnusz festménysorozat 5. kép
Sárospataki mandala
(olaj, farost, 95 X 105 cm)

Szózat festménysorozat 8. kép
Tiszabezdédi tarsolylemez mandala
(olaj, farost, 95 X 105 cm)